

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ В ДЕСТИНАЦИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

Ивелина Маркова Йорданова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Икономика и управление на туризма“
e-mail: ivelinayo@abv.bg

Резюме: Стремелът за утвърждаване и популяризиране на дестинация Велико Търново е съобразен с принципите на устойчивостта. Развитие на туризма на дестинацията зависи от икономическото, социалното и културно-образователното ниво на развитие на региона. Поддържането на подходящ баланс между тези три компонента, жизнено необходими за поддържане на добро качество на живот, е и гаранция за дългосрочна устойчивост.

В статията се разглеждат същностни детерминанти на устойчивото развитие и взаимовръзката му с културно-историческия туризъм. Анализирани са развитието на културно-историческия туризъм на дестинация Велико Търново в контекста на разбирането за устойчивост.

Като резултат на направения в статията анализ се стига до заключението, че развитието на културния туризъм може да гарантира запазване на културно-историческото наследство в България само ако е съобразено с концепцията за устойчиво развитие на туризма.

Установените тенденции на всяка изминала година дават допълнителна аргументация в подкрепа на необходимостта от устойчиво управление на дестинацията и умело прилагане на принципите за устойчиво развитие.

Ключови думи: концепция за устойчиво развитие, елементи за устойчиво развитие, културно-исторически туризъм, културно-историческо наследство, посещаемост.

JEL: L83, Q56.

CULTURAL HERITAGE TOURISM IN VELIKO TARNOVO AS DESTINATION IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Ivelina Markova Yordanova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Department of Tourism Economics and Management
e-mail: ivelinayo@abv.bg

Abstract: The aim to establish and promote the destination Veliko Tarnovo is consistent with the principles of sustainability. The development of tourism in this destination depends on the economic, social and cultural-educational level of development of the region. Maintaining the right balance between these components, crucial for the good life quality, is a guarantee for a long-term sustainability.

The article examines the main determinants of sustainable development and its relation to cultural heritage tourism. The development of cultural heritage tourism in Veliko Tarnovo as a destination is analyzed in the context of the understanding of sustainability.

Based on the data analysis in the present article, it can be concluded that the development of cultural tourism can guarantee preservation of cultural and historical heritage in Bulgaria only if it is in accordance with the concept of sustainable development of tourism.

The established trends of the last years provide additional arguments in support of the need for sustainable destination management and skillful application of the principles of sustainable development.

Key words: sustainable development concept, elements for sustainable development, cultural heritage tourism, cultural heritage, attendance.

JEL: L83, Q56.

Въведение

Концепцията за устойчиво развитие е вече приета и наложила се идея. Първоначално подценявана и дори пренебрегвана, е считана за абстрактна теоретическа идеология на природозащитниците. Неразбирането и нежеланието на икономисти, изследователи и политици да приемат и осъзнаят важността ѝ, дава реални негативни резултати от грешките, допускани в стремежа на обществото да се възползва максимално и бързо да задоволява своите потребности без никакви ограничения, без да осъзнава пагубното влияние за собственото си бъдеще и Планетата.

В Концепцията за устойчиво развитие е заложено убеждението, че човекът със своите знания и умения не само ще завладее и подчини природата, но дори ще видоизмени някои от основните закони в интерес на собственото си добруване. В основата на теорията стои схващането, че именно със средствата на материално-техническия прогрес и най-модерните открития в областта на науката и технологиите ще стане възможно да се поставят под контрол всички кризи, независимо дали са икономически, социални, екологични или демографски. Нещо повече – привържениците на тази концепция твърдят, че още при наличието на първите индикации за очертаваща се криза тя ще може да бъде предотвратявана. Днес същата теза служи и като идеологическа основа на развиващите се глобализационни процеси. Много от защитниците на глобализма споделят схващането, че благодарение на устойчивото развитие драстично се намаляват различията между богати и бедни страни, а благосъстоянието на хората в световен мащаб значително се подобрява. За да стане това схващане реалност, е необходимо, световните държавни политики да се обединят, убедят и започнат своевременното изпълнение на целите, поставени за устойчиво развитие в действителност.

Цел на настоящата статия е да изследва състоянието и да представи перспективите за интегрирано управление на културно-историческия туризъм в дестинация Велико Търново. **Обект** на изследването е културно-историческият туризъм в дестинация Велико Търново, а негов **предмет** е управлението му съобразно принципите на устойчивостта. Поставените изследователски задачи са:

- Изясняване на детерминантите на концепцията устойчиво развитие;
- Разглеждане и определяне на културно-историческия туризъм като устойчива форма на туризъм;
- Емпирично проучване на състоянието и развитието на културно-историческия туризъм в дестинация Велико Търново в контекста на неговото устойчиво развитие.

Основната авторова теза е свързана с разбирането, че дългосрочното стратегическо управление на културно-историческия туризъм в дестинация Велико Търново изисква интегративен подход, съобразен с принципите на устойчивост.

1. Основни елементи на концепцията за устойчиво развитие и начини за управлението на устойчивия туризъм

Концепцията за устойчиво развитие стана популярна през последните 10 – 15 години в икономическата и в научната сфера. Нейното възприемане в практиката е сложен процес, който води началото си от осъзнаването на допуснатите грешки и на проблемите, които обществото е допускало и създавало в икономическото си развитие. Изгубеният баланс дава вече отражение в икономически, социален и екологичен аспект. Основните въпроси, които засяга устойчивото развитие, целят разрешаването на проблемите, касаещи настоящите и бъдещите поколения. Това е една социално отговорна позиция, която не се ограничава само със сегашното съществуване, а прокарва връзка и с бъдещото поколение и възможностите за неговия пълноценен живот. Световната комисия по околната среда и развитие определя няколко основни елемента за устойчиво развитие, посочени още в доклада й „Нашето общо бъдеще“ („Брундтланд”, 2015):

- **устойчивото развитие** предполага икономически растеж съобразно потребностите на всяка държава;
- **установяване на екологични стандарти** – чрез установяване на нова ценностна система, която ще доведе до възприемане на екологично-съобразно потребителско потребление;
- **преразпределение на икономическата активност и ресурсите** – удовлетворяването на основни потребности зависи дали е достигнат потенциал на растежа;
- **контрол на населението**, което се изразява не до контролиране броя на хората, а до разпределение на ресурсите между тях.
- **опазване на основните ресурси и съхраняване на ресурсите** – устойчивото развитие изисква нормата на изчерпване на невъзобновяемите ресурси, да не се ограничават бъдещите възможности за тяхното използване и съхраняване на природните системи, които поддържат живота на планетата.

- **диверсификация на видовете** – устойчивостта изисква опазване и съхранение на растителните и животинските видове;
- **носещ капацитет и устойчиво използване** – повечето възобновяеми ресурси са част от комплексна и взаимосвързана система. Максимално устойчиво използване трябва да се определя, като се взема предвид системният ефект;
- **минимализиране на неблагоприятните въздействия върху качеството на въздуха, водата или други природни елементи.**

Тези елементи е възможно да бъдат възприети като вид законова рамка на концепцията за устойчиво развитие – елементи за пълноценно съществуване на следващите поколения. За да се поддържа целостта на екосистемата, устойчивото развитие предполага допускане на минимални неблагоприятни въздействия върху тях. В центъра на концепцията за устойчиво развитие стои човекът и съблюдаването на неговите права на здравословен и плодотворен живот в хармония с природата.

Световната организация по туризъм (СОТ) започва усилена дейност за систематизиране на теоретични аспекти на устойчивостта в туризма и за стимулиране развитието на устойчив туризъм. Защитата на околната среда е необходимо да стане неделима част от процеса на развитие на обществото.

Най-често употребяваната дефиниция за "устойчивото развитие" произхожда от Лестър Браун, основателят на Worldwatch Institute. Тя е употребена в доклада "Нашето общо бъдеще" на комисията "Brundtland": "Устойчивото развитие е развитието, което задоволява нуждите на настоящето, без да застрашава възможностите на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди."

Други автори защитават мнение, че устойчивият туризъм „съчетава едновременно постигането на пет различни нива, без нито един да доминира – икономика, туристическо удовлетворение, околна среда, социална база и културна база.“(Krippendorf, 1987; Muller, 1992).

Световната организация по туризъм и Организацията на обединените нации съвместно определят устойчивото развитие, акцентирайки върху туризма по следния начин: “Устойчивото развитие на туризма посреща нуждите на настоящите туристи и приемащи региони, като предпазва и насърчава възможността за удовлетворяване на тези потребности в бъдеще. Представя се като водещо управление на ресурсите по такъв начин, че икономическите, социалните и естетическите потребности могат да бъдат удовлетворени при запазване на културния интегритет, крайно необходими екологични процеси, биологично разнообразие живото-поддържащи системи.“ (Организация на обединените нации, 2020).

Икономическите критерии и сляпото преследване на максимална печалба са неприемливи в контекста на тази концепция. Според Световната организация по туризъм насоките и управленските практики за устойчиво туристическо развитие са приложими към всички видове туризъм и туристически дестинации. Принципите на устойчивостта се отнасят до природа,

икономика и социално-културните аспекти на развитие на туризма и е необходимо да се установи и поддържа подходящ баланс между тези три компонента, жизнено необходими за поддържане на добро качество на живот и за да се гарантира дългосрочна устойчивост. Документът „Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм” е приет от комисията на ЕС през октомври 2007 година. Посочените по-горе девет основни елемента на устойчивото развитие в обобщен вид и трансформирането им в стратегии за устойчиво развитие на държавите в световен мащаб изисква конкретна програма, съобразена със спецификата на всяка страна – икономическо, социално и културно-образователно ниво на развитие. Прилагането ѝ е необходимо да започне да се осъществява от местно равнище.

В тази връзка „Стратегиите за устойчиво развитие се разработват на общинско равнище за отделни селища или специфични райони – селски, туристически и др. Ефективната политика за устойчиво развитие на местно равнище се базира на принципа „Да мислим глобално – да действаме локално.“ Той определя взаимовръзката между социалните, икономическите, финансовите, екологичните и правни аспекти на устойчиво развитие (Михайлов, 2013).

Необходимо е да се съблюдава принципът на интеграция на всички управленски равнища, включващи глобален, регионален, национален, районен и локален мащаб. При разработването на политики за устойчиво развитие се използва методологията на стратегическото управление. Първоначално се определят и се анализират природните ресурси – разположение, граници и обхват на локалния обект; антропогенните – климат, релеф, води, почви, биоразнообразие, историческо наследство и други; социално-икономически характеристики като демография, политика, заетост, доходи, а след това се разработват визията, стратегическите цели и направления, както и съответните мерки и план за действие.

2. Културният туризъм в България като устойчива форма на туризъм

Културният туризъм е динамичен сектор, който се развива през последните години с бързи темпове и обхваща все повече области и сфери на обществения живот. Независимо че няма точни данни за европейския културен туризъм, признато е, че пазарът му непрекъснато се разширява.

България се нарежда на трето място по културно-историческо наследство в Европа. Важен факт е, че седем цивилизации през последните 4000 години интензивно са се развивали на днешните български земи и са оставили множество паметници на културата – праисторическата, древногръцката, римската, древнотракийската, византийската, българската и ислямс-

ката. Единадесет са българските обекти, включени в ЮНЕСКО, за материалното и нематериалното световно културно наследство, което от своя страна издига техния престиж на фона на много други културни туристически продукти и повишава тяхната стойност. Държавата е основен пазител на паметниците на културата, тъй като тя отговаря изцяло за културно-историческото наследство (Министерство на културата на Република България, 2020).

В културния туризъм принос имат легендите и митовете за посетените обекти. Те създават едно приятно очакване да отидеш и да видиш, да си представиш митичните и исторически герои. България като културна туристическа дестинация може и следва да се продава чрез митовете и легендите, създадени в тринадесетвековната история.

В специализираната литература се подчертава връзката на туризма с устойчивото развитие. „Туризмът като индустрия е тясно свързан с концепцията за устойчиво развитие. Основните му ресурси са хората, културното наследство и природните дадености. Като се добави фактът, че това е най-бързо развиващият се отрасъл в света, контекста на неговата мащабност, изпъква сериозното му значение за постигане на устойчиво развитие.“ (Иванова, 2019)

Културата и туризмът са не само фактори, свързани с генериране на средства, те могат да постигнат и редица непреки резултати в сферата на образованието, услугите и други специфични дейности, характерни за отделните райони. Местният и международният туризъм продължават да са приложимото средство за културен обмен. Той дава достъп не само до традициите и атмосферата на миналото, а и до ценностите и особеностите в съвременния бит на тези общества.

Присъединяването на България в Европейския съюз безспорно дава тласък за развитието на културния туризъм. Причините за това са две. Първо, като част от европейското семейство България става все по-популярна дестинация както на стария континент, така и в света. От друга страна, достъпът до европейските фондове позволява да се увеличат средствата за поддържане на културно-историческото наследство, за подобряване на маркетинговата дейност и качеството на услугите. Тези два фактора дават възможност, България да привлече в близките години повече туристи. Политиката за съхраняване и развиване на културното наследство на страните допринася за туризма. Чрез развитието на Европейската статистическа система на туризма Европейската комисия подпомага безспорния принос на туризма в икономиката на страните – членки. Тази идея е била основна за развитието на много културни атракции в различни територии. Друг важен аспект от политиката, която засяга туризма, е защитата на „националното наследство“ чрез предотвратяване изнасянето на произведения на изкуството зад граница (Министерство на туризма на Република България, 2020).

„Новата ситуация в глобален и национален аспект изисква и нови подходи и стратегии в развитието на различни сектори в икономиката, включително и в туризма. Основополагащи принципи в Стратегията са устойчивост, демократичност, местна идентичност и публично-частно партньорство.“ (Михайлов, 2013)

В този контекст провеждането на „Първата национална туристическа борса – 2004“ в средновековната столица на България – Велико Търново е първият специализиран форум за популяризиране на културния туризъм и неговото значение за България като туристическа дестинация. Вече шестнадесет години държавните и неправителствените организации, общините и музеите, научните среди и бизнесът представят във Велико Търново своята дейност, добри практики и събития, които променят нагласата и повишават интереса към тази специализирана форма на туризъм. Нарушавайки наложената през последните 20 години структура на българския туризъм, културният туризъм доказва своя потенциал независимо от закъснелите инвестиции в неговото настояще. Гаранция за развитието и ефективността му в бъдеще е промяната в обществените нагласи за стойността и значението му като вид туризъм с изключителна привлекателност за европейските туристи.

3. Културно-историческият туризъм в община Велико Търново в контекста на устойчивото развитие

Във Велико Търново е съхранено наследството от различни епохи – следи от античността, средновековието, Българското възраждане и свободна България, които се преплитат помежду си и оформят настоящия облик на дестинация Велико Търново. Територията на общината е населявана хилядолетия, оставили в наследство от нашите прадеди групови културни ценности, манастири, археологически обекти и единични културни ценности от национално значение. Важният път по поречието на Янтра предопределя изграждането на крепости на Царевец, Трапезица и Момина крепост още в края на античността и Ранното средновековие. Районът е присъединен към Първото българско царство и през 1185 година българската държавност е възстановена именно в Търновград – важен етап в историята на българската държава. Средновековната българска култура, създавана и съхранявана в средновековните църкви и манастири около Търновските възвишения, се разпростира из цяла Източна Европа, обект на съвременната туристическа дейност. През следващите векове градът, близките селища и манастири са най-яркият символ на българската идентичност и християнството. Забележително селище още през XVIII век става Арбанаси.

Постепенно Търново става един от центровете на Българското възраждане през XVIII и XIX век. Урбанистичният образ на Търново пресъздава изключителна хармония между създаденото от природата и построеното от

човека. Стопански център и важно място за занаяти и търговия, градът следва мисията за възстановяване на българската духовна и политическа независимост, за което свидетелстват редица артефакти. Търново и близките селища са свързани с имената на редица изтъкнати български просветители и революционери. След българското Освобождение в Търново в стария конак се организира Учредителното събрание, което приема Търновската конституция. Археологическият музей на Велико Търново предлага на туристите експонати от началото на човешката култура. Всичко това културно-историческо наследство предопределя насочеността на дестинация Велико Търново като обект за туристически посещения от туристи, проявяващи интерес към културно-историческото наследство.

Основната част от групови културни ценности, манастири, археологически обекти и единични културни ценности от национално значение са разположени в рамките на дестинация Велико Търново¹ още от античността, средновековието, османската епоха и възраждането (Министерство на културата на Република България, 2020 г.) (Таблица 1):

Таблица 1

Групови културни ценности, манастири, археологически обекти и единични културни ценности от национално значение, разположени в рамките на дестинация Велико Търново

ВИДОВЕ РЕСУРСИ	ОБЕКТИ
Резервати	„Царевец“; Трапезица“; „Момина крепост“; „Никополис ад Иструм“;
Църкви	„Свети Петър и Павел“; „Свети Георги“; „Свети Димитър“; „Свети 40 мъченици“; „Свети св. Константин и Елена“; „Св. Архангел Михаил“; „Св. св. Кирил и Методий“; „Свети Спас“/останки/;
Паметници на културата	Шишманова баня;
Манастири	„Успение Богородично“; „Свети Никола“; Преображенски манастир; Килифаревски манастир; Плаковски манастир; „Свети Архангел Михаил“; Присовски манастир
Комплекси	Историческо Велико Търново, историческо Арбанаси, „Самоводска чаршия“, „Осенарска река“
Къщи, чешми и порти	Хан Хаджи Николи; Къщата с маймунката; Къща на Вела Благоева; Сарафкината къща; Къща "Леон Филипов"; Къща-музей "П.Р. Славеиков"; Арбанаси – 36 броя къщи и порти, 5 броя чешми; Саралиева къща.

Източник: <http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=430&t=0&z=0>

Тези ресурси са оцелели през вековете и е необходимо да се съхраняват и за бъдещите поколения. Местната власт полага допълнителни усилия за поддръжка на обектите, стопанисвани от нея. През последните години няколко проекта, съфинансирани от европейски фондове и средства от държавата, са източник на средства за обновяване и консервиране на паметниците

¹Териториален обхват на дестинация Велико Търново – град Велико Търново и населените места в общината, в които са находящи групови културни ценности, манастири, археологически обекти и единични културни ценности от национално значение.

на културата. Забелязва се промяна в наложената тенденция от компаниите, търгуващи с недвижими имоти, да препродават старинни къщи на територията на Стария град с цел печалба, а именно инвестирането на средства на млади хора от цялата страна и заможни предприемачи от чужбина, които купуват, реновират и реставрират къщи от архитектурните ансамбли с цел обитаване или отдаване за туристическа дейност. Макар и предизвикателство, породено от редица законодателни, административни и строително-архитектурни изисквания, тази дейност видимо подпомага вида и облика на града, който става все по-приветлив. Съхраненото културно-историческо наследство, обновено с усилията на държавата, местната власт и местното население, през последното десетилетие привлича все повече туристи от Европа и целия свят.

През изминалите три години в периода 2017 г. – 2019 г. посещаемостта на музейните обекти на Регионален исторически музей – Велико Търново е представена в Таблица 2, Таблица 3 и Таблица 4 (Търново, 2017, 2018, 2019).

Над 6% е ръстът на посетителите в обектите и експозициите на Регионален исторически музей – Велико Търново през изминалата година. Културно-историческите забележителности на старата столица през 2017-та са разгледани от 440 679 души, от които 260 575 българи и 180107 чужденци, като чуждестранните туристи са се увеличили с 26% в сравнение с миналата година.

Сред чужденците най-многочислени са европейците – 124 842 души. В сравнение с 2016 г. през изминалата година румънските туристи са нараснали с над 8000 души и са достигнали 26872. На 14 839 са се увеличили посетителите от Великобритания, 13 700 са били испанците, 13 623 – французите, 9 927 – германците и 7 605 австрийците. Нараснал е интересът към музейните обекти на туристи от други континенти – през 2017 г. туристите от САЩ са били 27 339, азиатците – 19 818, от които 8 250 китайци и 2 170 японци, а австралийците – 3 182.

И през миналата година най-посещаваният обект е Архитектурно-музейен резерват „Царевец“, който е разгледан от 234 464 туристи. От тях 40 546 са ученици, 8 181 студенти, 8 902 деца и 91 757 чужденци.

С над 20% са се увеличили туристите в музейните обекти в Арбанаси. През 2017 г. уникалната църква „Рождество Христово“ е посетена от 39 597 българи и чужденци, 34 766-ма са разгледали Констанцалиевата къща, а туристите в църквата „Св. Архангели Гавраил и Михаил“ са били 15 461 при 9 265 души за 2016 г.

Посетилите Мултимедийния център „Царевград Търнов“ са 38 950, а средновековните църкви-музеи „Св. 40 мъченици“, „Св. Димитър“, „Св. Георги“ и „Св. св. Петър и Павел“ в кв. "Асенов" са приели 29 708 посетители. С 3 348 души са се увеличили посетителите на музей „Възраждане и Учредително събрание“ и през 2017 г. те са 14 891-ма. Ръст на туристите се отчита в музей „Затвор“, който е посетен от 5 512-ма души.

Таблица 2
Посетители на музейните обекти на РИМ – Велико Търново 2017 г.

Музей	Деца от предучилищна възраст	Ученици				Студенти	Възрастни			Посетители общо	в т.ч. безплатни
		нач. (1-4 клас)	осн. (5-8 клас)	ср. (9-12 клас)	Общо		Българи	Чужденци	Общо		
АМР "Царевец"	8 902	21 292	12 605	6 649	40 546	8 181	85 078	91 757	176 835	234 464	25 390
АМР "Трапезица"	455	624	423	411	1 458	403	5 680	782	6 462	8 778	1 541
Археологически музей	70	712	128	125	965	276	1 084	888	1 972	3 283	1 410
Музей "ВУС"	585	4050	1222	1337	6609	1 013	5 697	987	6 684	14 891	7 833
Музей "Нова и най-нова история"	183	328	176	118	622	234	412	107	519	1 558	1 229
"Загора - музей"	440	1819	657	246	2722	526	1 498	326	1 824	5 512	4 057
"Сарафкина къща"	168	399	145	98	642	410	1496	1 102	2598	3 818	2 653
"Св. 40 мъченици", "Св. Димитър Солунски", "Св. Георги"	870	3039	2535	853	6427	1 122	10 893	3 512	14 405	22 824	5 409
"Св. св. Петър и Павел" "Св. Иван Рилски"	58	167	232	156	555	184	1 756	4 331	6 087	6 884	1 011
Мемориална къща "Ф. Топло"	46	295	118	16	429	0	259	2	261	736	195
"Рождество Христово"	409	705	0	522	1227	736	3 377	33 135	36 512	39 597	937
"Константинаева къща"	212	543	750	399	1 692	549	3 045	29 268	32 313	34 766	1 745
"Архангели Михаил и Гавраил"	91	149	169	115	433	107	5 601	9 229	14 830	15 461	4 733
"Св. Георги" Арбанаси	149	91	63	6	160	86	1 082	90	1 172	1 567	305
ММПП "Царевград Търнов"	2 044	8 585	4 381	1 517	14 483	963	18 483	2 977	21 460	38 950	7 959
АР "Никополска ад Иструм"	143	144	108	100	352	371	4 700	1 526	6 226	7 092	2 504
ИМ Клифареве	62	61	49	42	152	25	171	88	259	498	498
ОБЩО:	14 887	43003	23 761	12 710	79 474	15 186	150 312	180 107	330 419	440 679	69 409

Източник: РИМ – Велико Търново

Таблица 3
Посетители на музейните обекти на РИМ – Велико Търново 2018 г.

Музей	Деца от предучи- лищна възраст	Ученици			Сту- денти	Възрастни			Посети- тели общо	в т.ч. Без- платни
		нач. (1-4 клас)	осн. (5-8 клас)	ср. (9-12 клас)		Общо	Бъл- гари	Чуж- денци		
АМР "Царевец"	9 020	19 301	12 789	5 857	37 947	86 531	106 699	193 230	248 035	32 239
АМР "Трапезица"	428	473	352	193	1 018	4 700	872	5 572	7 372	1 120
"Археологически музей"	68	260	97	119	476	849	787	1 636	2 469	862
Музей "ВУС"	354	2460	622	841	3923	4 034	664	4 698	10 067	4 306
Затвора - музей	308	1244	293	115	1652	1 327	315	1 642	4 037	2455
"Сарафкина къща"	46	126	142	53	321	638	697	1335	1 908	887
"Св. 40 мъченици"	826	3057	2208	462	5727	11 528	3 368	14 896	22 570	5 040
"Св. св. Петър и Павел"	25	65	293	252	610	1 815	4 577	6 392	7 227	698
Мемориална къща "Ф. Гюто"	39	265	75	75	415	396	0	396	852	202
"Рождество Христово"	446	525	467	588	1580	3 166	36 407	39 573	42 611	1 479
"Констанцияева къща"	236	697	479	439	1 615	2 721	30 695	33 416	35 941	1 477
"Архангели Михаил и Гавраил"	58	207	209	106	522	2 372	9 492	11 864	12 628	1 389
"Св. Георги"	185	113	78	18	209	1 237	111	1 348	1 780	420
АР "Никополис ад Иструм"	219	295	337	151	783	7 162	2 121	9 283	10 747	4 036
ИМ "Килифарево"	17	78	84	22	184	227	0	227	431	431
КМ "П. Р. Славейков"	3	27	0	0	27	16	0	16	49	49
ММПЦ "Царевград Търнов"	1 619	8 430	3 291	2 043	13 764	15 658	4 010	19 668	35 911	6 134
ОБЩО:	13 897	37 623	21 816	11 334	70 773	144 377	200 815	345 192	444 635	63 224

Източник: РИМ – Велико Търново

Повече от половината посетители на музейните обекти във Велико Търново през 2018 година са чужденци. Чуждестранните посетители на крепостта Царевец са 106 700, като най-голям е дялът на румънците – 30 000. Туристите от Франция са 20 270, от Русия – 10 000, от Великобритания – 11 000, а от Германия – около 10 000. Испанците са с 1/3 повече в сравнение с предходната година. Техният брой е 16 800. Американските посетители на Царевец са 31374, пристигнали във Велико Търново от круизни кораби, акостирали на черноморските ни пристанища. Има ръст на посетителите от Азия, като най-много са те от Китай – 12 000. Общо чуждестранните посетители, разгледали всички музейни обекти, за годината е 200 815 от общо 444 635 туристи.

През изминалите дванадесет месеца французите и испанците преоткриват Велико Търново – 49% е увеличението на французи, а с 23% повече са испанците. С 45% расте интересът от страна на китайците, а с 21% – на американците – само последните са над 31 300. С между 7 и 15% са повече гостите от Европа, като от тях най-многобройна е групата на румънците – близо 30 000 души.

Ръст от 8,5% на посетителите отчита Регионалният исторически музей – Велико Търново за 2019 г. спрямо предходната 2018 г.

През 2019 г. 480 902 са посетителите на музейните обекти на Велико Търново. От тях 262 502 са българи и 218 400 – чужденци, които са общо с 8,15% повече спрямо предходната 2018 г., отново по данни от РИМ – В. Търново. Ръст от 9,25% се отчита при децата и младежите, които са разгледали местните музейни обекти и експозиции. Има ръст от 8% и на чуждестранните туристи за 2019 г. Най-голям е броят на посетителите от САЩ – 45 001 души, които са с над 30% повече спрямо предходната година. Посетителите на музеите във Велико Търново от Европа са общо 139 166. От тях испанците са с 19,5% повече от 2018 г., или 20 880 души за 2019 г. Нараства интересът към музейните обекти в града и от страна на румънците, които за отчетения период са 32 758. Посетители от Франция са 21 511, от Великобритания – 12 341, а от Русия – 8447.

Посетителите от Азия в музеите са 23 056, от тях 10 794 души са от Китай. Привлечени от културно-историческото наследство на старата столица са били и 4 948 туристи от Австралия, 1 538 от Южна Америка. Гостите от Африка са 194, а за първи път в градските музеи са регистрирани жители на Бурунди.

Архитектурно-музеен резерват „Царевец“ и през 2019 г. година е най-посещаваният обект във Велико Търново, рекорден брой са туристите в арбанашката църква „Рождество Христово“.

Мултимедийният посетителски център „Царевград Търнов“ е посетен от 36 527 туристи през 2019 г., средновековните църкви музеи в кв. „Асенов“ – 30355 туристи, музей „Възраждане и Учредително събрание“ – 15 750 туристи, а крепостта Трапезица – 8 089 туристи.

Таблица 4
Посетители на музейните обекти на РИМ – Велико Търново 2019 г.

Музей	Деца от предучи- лишна възраст	Ученици				Студенти	Възрастни			Посетители общо	в т.ч. безплатни
		нач. (1-4 клас)	осн. (5-8 клас)	ср. (9-12 клас)	Общо		Българи	Чужденци	Общо		
АМР "Царевец"	9 585	21 378	13 131	6 666	41 175	7 774	93 035	110 910	203 945	262 479	26 743
АМР "Трапезица"	442	538	512	333	1 383	315	5 025	924	5 949	8 089	2 041
Археологически музей	126	442	142	168	752	452	1 116	866	1 982	3 312	1 376
Музей "ВУС"	368	3786	2221	873	6880	1 427	5 869	1206	7 075	15 750	7 981
Затвора - музей	400	1361	812	383	2556	957	2 358	537	2 895	6 808	3825
Сарафкина къща	126	339	116	187	642	241	1004	1 295	2299	3 308	1 820
"Св. 40 мъченици" "Св. Димитър" и "Св. Георги"	738	2650	2496	740	5886	1 270	11 728	4 057	15 785	23 679	6 470
"Св.св. Петър и Павел"	0	104	275	179	558	220	1 972	3 926	5 898	6 676	873
Мемориална къща "Ф.Топю"	35	204	87	74	365	0	199	0	199	599	146
Арбанаси "Рожд. Христово"	434	381	814	636	1831	847	2 942	43 080	46 022	49 134	1356
"Арх. Михаил и Гавраил"	47	142	148	94	384	102	1 452	11 169	12 621	13 154	715
"Констанциялева къща"	192	617	721	501	1 839	532	2 392	34 534	36 926	39 489	1 321
"Св. Георги", с. Арбанаси	127	178	113	57	348	37	1 094	288	1 382	1 894	478
ИМ - Килифарево	24	94	86	6	186	3	103	0	103	316	184
ММЩ "Царевград Търнов"	1 632	8 108	3 559	2 204	13 871	1 015	16 228	3 781	20 009	36 527	6 089
Никополска ад Иструм	218	311	343	178	832	380	6 431	1 827	8 258	9 688	3 992
ОБЩО:	14 494	40633	25 576	13 279	79 488	15 572	152 948	218 400	371 348	480 902	65 410

Източник: РИМ – Велико Търново

Музеите в село Арбанаси също са сред най-посещаваните обекти за миналата година. Църквите „Св. архангели Михаил и Гавраил“, „Рождество Христово“, „Св. Димитър“, „Св. Георги“ и Констанцалиевата къща са били разгледани от 103 671 туристи. Значително висок интерес е отчетен към храма „Рождество Христово“, посетен 49 134 пъти, повечето чужденци – 43 080 души.

Крепостта Царевец е най-посещаваният туристически обект и единственият, работещ без прекъсване през всичките 365 дни от годината. През посочения период расте интересът и към останалите исторически забележителности във Велико Търново и Арбанаси – църквите „Свети Четиридесет мъченици“, „Св. св. Петър и Павел“, „Рождество Христово“, „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Констанцалиевата къща, Мултимедийният посетителски център. Местната власт е отворена за частни инвестиции, на територията на града функционират нови обекти като първия по рода си в България парк-музей с напълно реални миниатюри на знакови забележителности и обекти от цялата страна, свързани с българската история.

Анализирайки посочените данни, се установява постоянно увеличение на интереса към дестинация Велико Търново и нейните културно-исторически забележителности.

Данните в представените таблици показват, че през разглежданите три години чужденците, посетили музейните обекти на дестинация Велико Търново, превишават посещенията от българските граждани. Тази тенденция се дължи на организирания туристически посещения на групи, водени от туроператори. Дестинацията е включена в обиколките на чужденците от круизни кораби. Макар и да е наличен безспорен интерес към дестинацията и от страна на българските граждани, то посещенията им в музейните обекти са по-малко от тези на чуждестранните граждани.

По-голям ръст се забелязва през 2019 г., като посетителите са с 36267 повече от 2018 г. Запазването на тази тенденция и в бъдеще е предпоставка за изграждане на нови музейни обекти.

Заклучение

От направения анализ в статията можем да откром следните изводи:

Първо. Концепцията за устойчиво развитие се утвърждава с всяка изминала година в световен мащаб. Основните определящи елементи при създаването ѝ търпят развитие и прогрес, процес, който продължава и на този етап от развитието на обществото. Доказателство е за нейното приложение в икономически, социален и екологичен аспект.

Второ. Съхраняването на културно-историческото наследство, разнообразяването на специалните събития, свързани с различни исторически събития, фестивалите и атракциите, са недостатъчно, ако не се вписват в една

цялостна концепция за развитие на културния туризъм. Отношението и използването на културното наследство, архитектурните факти, монументалното изкуство, културните събития, фестивалният живот като цяло определят уникалността на този вид туризъм. Отговор на трудния въпрос обаче – как развитието на културния туризъм да гарантира запазване на културно-историческото наследство в България дава концепцията за устойчиво развитие на туризма.

Трето. Установен е нарастващ брой на посетителите в музейните обекти на дестинация Велико Търново с всяка изминала година. Тези данни са показателни в подкрепа на необходимостта от устойчиво управление на дестинацията и умело прилагане на принципите за устойчиво развитие. Местната власт с грижата на добър стопанин използва икономически, социални и не на последно място туристически управленски методи, методики и концепции за адекватно потребление в настоящето и съхраняване на културно-историческото наследство за бъдещите поколения.

Този подход е заложен и в Общинския план за развитие на община Велико Търново за периода 2014 – 2020 г. и Стратегията за развитие на културата в община Велико Търново 2020 – 2030 година. Необходими са практически мерки и от страна на туристическата индустрия. Тенденциите и проблемите в туристическата индустрия изискват актуализация на критериите относно дейността за запазване на заобикалящата ни културна и природна среда, съобразена с концепцията за устойчиво развитие на дестинацията.

Използвани източници

- Ivanova, P. (2016). *Cultural Tourism - Development, Scope and Prospects* (Културен туризъм - развитие, обхват и перспективи. University of Nis.
- Krippendorf, J. (1987). *Pour in development du tourisme en harmonie avec l'homme et la nature.*
- Muller, H. (1992). *Ekologi Management in Tourism. Time is of the essence.* Bern: FIF.
- „Брундтланд”, К. (2015). *Нашето общо бъдеще.* Издателство "Книжен тигър".
- Велико Търново, Р. (2017,2018,2019 г.). Статистика на посетилите музейни обекти на РИМ. Велико Търново.
- Иванова, П. (2019). *Устойчиво развитие на туризма.* София: Авангард Прима.

Министерство на културата на Република България. (2020). Извлечено от <http://mc.government.bg/>

Министерство на туризма на Република България. (2020). *Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.* Извлечено от <https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/aktualizirana-nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitiie-na>

Михайлов, М. (2013). *Устойчиво развитие на туризма*. София: Нов български университет.

Община Велико Търново. (2020). *Култура и туризъм*. Извлечено от <http://veliko-tarnovo.bg/bg/kultura-i-turizm/>

Организация на обединените нации. (2020, октомври). Retrieved from <http://www.unep.org>

Пенчев, П. Р. (2017). Устойчиво развитие-теоретични и практически измерения. *Годишник на СА "Д. А. Ценов"*.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ

Том XIII, 2020

Книга 16

Том XIII, 2020 г.
Книга 16

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Стефан Симеонов – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – организационен секретар
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Петранка Мидова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

ISSN 1313-6542

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Владимир Христов Сиркаров

ЕВОЛЮЦИЯ НА ПАРИЧНИТЕ СИСТЕМИ И ИЗОСТАВЯНЕТО
НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ КАТО ФАКТОР ЗА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ 5

Юлиян Сашков Бенов

СРАВНИТЕЛНА КОНСОЛИДАЦИОННА АТРАКТИВНОСТ
НА БАНКОВИЯ СЕКТОР НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 25

Беатрис Венциславова Любенова

МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ
НА СТРЕС ТЕСТОВЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР 54

Светла Михайлова Боянова

ПРОБЛЕМИ НА ВЪТРЕШНИЯ БАНКОВ КОНТРОЛ В БЪЛГАРИЯ 75

Ралица Емилова Христова – Маринова

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРАКТИКИТЕ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ КАТО ФАКТОР ЗА ИЗГРАЖДАНЕ
НА МЕЖДУНАРОДНА БИЗНЕС МРЕЖА (ПО ПРИМЕРА
НА БЪЛГАРСКИ ФИЛИАЛИ В РУМЪНИЯ) 98

Николай Валериев Илиев

НАСОКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА
ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“
НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ 124

Жанета Емилова Ангелова

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ РАЗМЕРИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПРИ СТАРОСТ 145

Dimitar Georgiev Trichkov

CUSTOMER DEMOGRAPHIC SEGMENTATION BASED
ON TELECOM BEHAVIORAL DATA 167

Мариана Монева Дауо

МАКРОПРУДЕНЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА И МЕРКИТЕ, ИЗПОЛЗВАНИ
ОТ ДЪРЖАВИТЕ – ЧЛЕНКИ НА ЕС ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ИКОНОМИКИТЕ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19 187

Димитрина Любенова Проданова

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПОДХОДА “ЛИДЕР“ 211

Магдалена Славе Андоновска

ТРАДИЦИОННИ И ОНЛАЙН МЕДИИ И ОТНОШЕНИЕ
НА АУДИТОРИЯТА КЪМ ТЯХ 235

Статии

- Юлиан Христов Войнов**
ЕФЕКТИ ОТ ЗАМЯНАТА НА ПРОПОРЦИОНАЛНО
С ПРОГРЕСИВНО ДАЊЧНО ОБЛАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ 255
- Димитър Пламенов Попов**
ТЕХНОЛОГИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗАЦИ
НА ВЪТРЕШНИЯ ПАЗАР НА ДЪРЖАВНИ ДЪЛГОВИ ИНСТРУМЕНТИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 267
- Рая Бисерова Драгоева**
КРИЗИТЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР – СЪЩНОСТ,
ФАКТОРИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 281
- Русалин Антонов Русалинов**
ФИНАНСОВА СИГУРНОСТ: ФИРМЕНИ И БАНКОВИ ПРОЦЕДУР
И ПРАКТИКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ СРЕЩУ „ПРАНЕТО“ НА ПАРИ 301
- Марина Иванова Милинова**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ФИНАНСИРАНЕТО НА ФИНТЕХ
КОМПАНИИТЕ ЧРЕЗ АЛТЕРНАТИВНИ СПОСОБИ 313
- Кармен Димитров Вранчев**
ВЛИЯНИЕ И ЕФЕКТИ ОТ ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ
ИНВЕСТИЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ 328
- Вахан Ахаси Бохосян**
ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ
УПРАВЛЕНСКИ КАПИТАЛОВ МЕТОД 343
- Румяна Цветанова Витнъова**
ПОДОБРЯВАНЕ НА БИЗНЕС СРЕДАТА В СТРАНИТ
ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЧРЕЗ ИНТЕРВЕНЦИИ
ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ 355
- Муса Мустафа Сръкъов**
ФИНАНСОВО СТИМУЛИРАНЕ ЗА ИНОВАТИВНИ
ПОСТИЖЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ 371
- Симеон Венциславов Симеонов**
ВЛИЯНИЕ НА ФАКТОРИТЕ НА МИКРО- И МАКРОСРЕДАТА
ВЪРХУ КУЛИНАРНИЯ ТУРИЗЪМ 381
- Гент Арбнор Беголи**
УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО
НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 399

Боряна Великова Симеонова ВЪПРОСИ НА СИНТЕТИЧНОТО И АНАЛИТИЧНОТО ОТЧИТАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕТО НА ТЕКУЩИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ	412
Станислав Иванов Шишманов ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ НА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ КАТО ОБЕКТ НА ОТЧИТАНЕ В БНБ И ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ	426
Иванка Стефанова Янкова КОНЦЕПЦИЯТА ЗА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ В КОНТЕКСТА НА СТАТИСТИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	441
Ана Борисова Иванова ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ В Р БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ, ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ	455
Биляна Диянова Дамянова ЛИЗИНГОВИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ	476
Айтен Байрям Сабри ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	488
Борислав Бойчев Боев АЛТЕРНАТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛОЩАДКА „БЕЛЕНЕ“ ЧРЕЗ ИЗГРАЖДАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ	498
Елена Димитрова Ташкова ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ – ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР	513
Росен Костадинов Коцев ИЗПЪЛНЕНИЕ И ЕФЕКТИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ (2014 – 2020)	523
Иво Цветанов Балевски ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС В ОБЛАСТ ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2013 ГОДИНА	535
Ивелина Маркова Йорданова КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ В ДЕСТИНАЦИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ	547
Иван Стефанов Иванов ИЗМЕНЕНИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ	563

Emre Zafer Güney WORKFORCE EFFICIENCY INCREASE FOR THE ONLINE SALES IN-STORE PICKING OPERATION	575
Александра Георгиева Ангелова ЕВРОПЕЙСКАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА В ПОДКРЕПА НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ	587
Пенчо Малинов Малинов КОНЦЕПТУАЛНО ЗНАЧЕНИЕ НА ИНОВАЦИЯТА И СПЕЦИФИКА НА ИНОВАЦИОННИТЕ СТРАТЕГИИ	599
Емил Христов Александров ФИНАНСОВИЯТ КОНТРОЛИНГ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА	615
Боян Димитров Вранчев УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	624

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIII – 2020, книга 16

Даден за печат на 31.08.2021 г., излязъл от печат 09.09.2021 г.
Поръчка № 18780; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А